

İQTİSADİYYAT

UOT 330.347. 658

ELTUN İBRAHİMOV

**ELMİN İNKİŞAFI İNNOVASIYA SAHİBKARLIĞININ CANLANDIRILMASI
VƏ SƏNAYE MƏHƏLLƏLƏRİNİN YARADILMASININ BAŞLICA AMİLİDİR**

İnnovasiya müasir texnoloji dəyişikliklərin məhsulu olmaqla, iqtisadi faydaları ortaya çıxarılan yeni məhsulun uğurlu tətbiqi və ya yeni bir prosesin müvəffəqiyyətlə icra olunması ilə əsaslandırılır. Məlum olduğu kimi hər bir iqtisadiyyat onu təşkil edən irili-xırdalı müəssisə və biznes obyektlərinin fəaliyyətlərindən bəhrələnməkdədir. Hər bir müəssisə isə dəyişən tələbatlara və artan rəqabət qaydalarına uyğun olaraq yeni məhsul və xidmətlər yaratmaq məcburiyyətindədir. Çünki yeniliklər təkcə milli səviyyədə deyil, regional səviyyədə də yenidənqurma, inkişaf və rəqabət qabiliyyətini təmin edən ən vacib amillərdən sayılır. Bu innovasiya sahibkarlığının ortaya çıxmasının əsas amilləridir.

Digər tərəfdən, sənaye parkları və məhəllələrinin salınması da müasir elm sahələrinin düzgün tətbiqi yolu ilə rəqabət qabiliyyətli məhsul istehsal etmək və investisiyalar üçün əlverişli mühitin yaradılması baxımından əhəmiyyətlidir. Məqalədə sahibkarlıqda innovasiya amilləri, sənaye məhəllələrinin əhəmiyyəti, həmçinin Şərur Sənaye Məhəlləsi haqqında məlumat verilir.

Açar sözlər: sahibkarlıq, elm, innovasiya, sənaye məhəlləsi, müasir texnologiya, sosial-iqtisadi inkişaf.

Uzunmüddətli perspektivdə iqtisadi artımın əsas mənbəyi bilik və yeni texnologiyalar istehsal edən innovasiya fəaliyyətləridir ki, günümüzdə müasir texnologiyaya sahib ölkələr bütün iqtisadi sahələrdə, xüsusən də sənayedə mütləq üstünlüyə çatmaq yolundadır. Bir sözlə, texnoloji inkişaf ölkələrin rəqabət üstünlüyünün yeganə vacib müəyyənləşdiricisinə çevrilibdir. Buna görə texnoloji üstünlüyü olan ölkələr beynəlxalq aləmdə həm sosial rifahın və keyfiyyətin yüksəldilməsində, həm də dünyada məhdud mənbələrin paylaşılmasında həlledici rol oynayır.

Zamanın sınağından çıxan təcrübələr göstərir ki, dəyişən dövrlərə, yeniliklərə uyğunlaşmaq qabiliyyətini özündə saxlayan və cəmiyyətin ehtiyaclarını təmin edən iqtisadiyyatlar hər zaman sağ qalmış və daha da güclənmişdir. Araşdırmalar göstərir ki, kiçik biznes sahələri də iqtisadiyyatın əsas tərkib hissəsi olub onların inkişafı olmadan iqtisadiyyatın dayanıqlılığını təsəvvür etmək qeyri mümkündür. Bunun üçün də hər biznes və sahibkarlıq obyekti öz-özünü təmin etməli, cəmiyyətin və xalqın tələblərini yerinə yetirmək üçün daima inkişafa və yeniliyə doğru meyl göstərməlidir. Onları təşkil edən struktur vahidləri və insan resurslarının da yenilikçi və bacarıqlı olması xeyli vacib məsələlərdən hesab olunmaqdadır.

İnnovasiya sahibkarlığının inkişafının zəruriliyi aşağıdakı amillərlə şərtlənir:

- istehsalın inkişafının intensiv amillərinin güclənməsi ilə; bu iqtisadi fəaliyyətin bütün sferalarında ETT-nin tətbiq olunmasına imkan verir;

- yeni texnikanın tətbiqinin səmərəliliyinin yüksəldilməsində elmin müəyyən edici rolu ilə;

- texnologiyaların istifadə müddətlərinin əhəmiyyətli dərəcədə azaldılması, istehsalın texniki səviyyəsinin yüksəldilməsi zəruriliyi ilə, ixtiraçıların və kütləvi yaradıcılığın inkişafının zəruriliyi ilə;

- elmi-texniki istehsal prosesinin spesifik xüsusiyyəti ilə: nəticələrin qeyri-müəyyənliyi, tədqiqatların çoxvariantlılığı, risklərinin mövcudluğu ;

- yeni məhsulların mənimsənilməsi zamanı müəssisənin xərclərinin artması, texnika və texnologiyaların mənəvi cəhətdən sürətli aşınması, texnologiyaların sürətli tətbiqinin obyektiv zəruriliyi ilə (5). Bütün bunlar göstəriləyi kimi innovativ sahibkarlığın meydana çıxmasının və inkişaf etməsinin əsas zərurətləri hesab edilə bilər. Əlavə olaraq dünya təcrübəsində də məlumdur ki, bu yöndə sahibkarlığın genişləndirilməsi həm də informasiya təminatı sistemlərinin yaxşılaşdırılması və maliyyə bazarlarının inkişafı deməkdir. Kiçik sahibkarlıq və biznes sahələri iqtisadi mühitdəki dəyişikliklərə yaxşı adaptasiya olunmaq qabiliyyəti göstərir ki, bu da onlarda mütərəqqi texnologiyaların dayanıqlı və uzunmüddətli olmasına imkan verir.

Araşdırmalar göstərir ki, iqtisadi sistemdə davamlı mövcud olmaq və tanınmaq kapital və resurs çatışmazlığından sonra sahibkarların ən vacib problemlərindən sayılmaqdadır. Məhz bu səbəbdən xeyli sahibkar öz işlərini və təşəbbüslərini davam etdirə bilmir və yeni ideyaları həyata keçirməkdə çətinlik çəkirlər. Buna görə də hər hansı bir işə girişən təşəbbüskar ideya mərhələsində bir fərq və yenilik yarada bilmirsə, mütləq idarəetmə siyasətində və istehsal prosesində yenilik etməklə bunu aradan qaldırmalıdır. Yəni əgər ideyası yeni olmayan bir işə başlanılıbsa, onun struktur və idarəetməsində müəyyən fikir ortaya qoymaqla bazarda dayaq tutmaq mümkündür. Belə nümunə vermək yerinə düşər: bir çox insanın məşğul olduğu bir işə başlayırsınız (restoran biznesi və ya fermer fəaliyyəti və s.). Bunun üçün isə ilk öncə ərazidə mövcud olan biznes sahələri araşdırılmalı və çeşidli istiqamətlər ortaya çıxarılmalıdır. Daha sonra fərqli hədəf auditoriyası quraraq müvəffəqiyyətlə irəli getmək mümkündür. Sahibkarın müvəffəq olmasının ən önəmli səbəblərindən biri yüksək motivasiyanın olması və hər cəhətdən sistemə innovasiya prosesinin tətbiq edilməsidir. Düzdür, yenilik - müəyyən bir araşdırma prosesindən sonra yeni məhsul tapmaq, bir şey icad etmək olsa da, bundan əlavə yenilik anlayışının mənalardan biri də dəyişiklik etməkdir. Bunun üçün isə sahibkarların iş qurma, idarəetmə prosesi, ictimaiyyət və müştərilərlə ünsiyyət və digər istiqamətlərdə reklam kampaniyalarını aparması və istehsal proseslərində fərqli dəyişiklik etmələri vacibdir. Yenilikçi düşüncə tərzilə işləyən və komandasını bu istiqamətdə quran bir sahibkarın gələcəkdə uğursuz olma ehtimalı xeyli aşağıdır, gözlənilməz çətinliklərə və böhranlara isə hər zaman hazırdır.

Ölkəmizdə son illər ərzində həyata keçirilən tədbirlər, iqtisadiyyatın rəqabətqabiliyyətliliyinin artırılması, şaxələndirmə siyasəti, qeyri-neft sektorunun inkişafı innovativ imkanların dəyərləndirilməsini diqqət mərkəzinə gətirmişdir. Azərbaycanda innovasiya siyasətinin həyata keçirilməsi ilk öncə dövlət sənədlərində hüquqi baxımdan mükəmməl bir şəkildə öz əksini tapmışdır. “Elm haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, “Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”, “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”, “İnformasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya”, “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası və digər sənədlərdə innovativ tədbirlərə xüsusi yer verilir. Eyni zamanda sahibkarlıq və iqtisadi sahələrdə xeyli sayda dövlət proqramları, qanunlar qəbul edilmiş, layihələr icra olunmuş və hal-hazırda da icra olunmaqdadır. Fərqli illəri əhatə edən regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı olan dövlət proqramları, “Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında”, “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)”, “Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafına dövlət himayəsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı və digər hüquqi-əməli tədbirlər, bundan başqa, texnologiya parklarının salınması və sənaye məhəllələrinin yaradılması ölkəmizdə sahibkarlıq fəaliyyətin canlandırılması yönündə mühüm

işlərdir. Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı dövlət proqramına nəzər saldıqda görə bilərik ki, Dövlət Proqramının əsas məqsədi, prioritet istiqamətləri və gözlənilən nəticələrdə bu məsələlər geniş əksini tapmışdır. Belə ki, innovativ təsərrüfatçılıq formalarının yaradılması və inkişafının dəstəklənməsi mexanizmlərinin həyata keçirilməsi, sahibkarların və fermerlərin maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının asanlaşdırılması, KOB-lara operativlik, şəffafıq, nəzakətlik, məsuliyyət və rahatlıq prinsipləri əsasında şəhər və regionlarda xidmətlərin təşkili, regionlarda investisiya və innovasiya fəallığının artırılması üçün tədbirlərin görülməsi, KOB-ların inkişafı sahəsində dövlət qurumları tərəfindən sahibkarlara vahid məkanda daha keyfiyyətli, rahat, yeni üslubda və müasir innovasiyaları tətbiq etməklə xidmətlərin (o cümlədən zəruri səyyar xidmətlərin) göstərilməsinin təmin edilməsi və s. proqramın başlıca istiqamətləri hesab olunmaqdadır [2].

Sənaye məhəllələri və parkları davamlı inkişafın əsas prinsipləri olan – iqtisadi artımın təmin olunması, sosial bərabərlik və ətraf mühitin qorunmasına nail olunmaqda ən təsirli vasitələr hesab edilməkdədir. Belə ərazilər sənayenin inkişafını təşviq etməklə yanaşı, innovativ imkanların genişləndirilməsi, müasir texnologiyaların cəlb olunması və yenilikçi konsepsiyaların tətbiqinə şərait yaradır.

Sənaye parkları strukturlaşdırılmış bir institusional çərçivə, inteqrasiya olunmuş xidmətlər və digər mövcud olmayan fiziki infrastruktur təklif edir. Bunlar inkişaf etməkdə olan ölkələrdə, sənayeləşmə proseslərinə mane olmaqda əsas çətinliklər hesab olunan, informasiya-texnologiya və maliyyə imkanlarının məhdud olması, eləcə də infrastrukturun zəif qurulması ilə əlaqədar əməliyyat xərclərinin yüksək olması və digər maneələrin aradan qaldırılmasında köməklik edə bilər.

Ölkəmizdə sənaye məhəllələri və parklarının yaradılması son illər ərzində həyata keçirilən iqtisadi islahatların və davamlı inkişaf strategiyasının bir parçası olmaqla sürətli sənayeləşmə siyasətinin və innovativ istehsalın inkişaf etdirilməsi yönündə mühüm addımlar hesab olunmaqdadır. Yaradılan bu ərazilər ixrac potensialının genişləndirilməsi, iqtisadiyyatın şaxəli inkişafı, qeyri-neft sektorunun daha da canlandırılması və sahibkarlığın genişləndirilməsinə əlavə stimül verməkdədir.

Hazırda ölkəmizdə ümumilikdə 15 sənaye parkı və məhəllələri fəaliyyət göstərir ki, bu ərazilər yerləşdikləri regionun xammal bazası, işçi qüvvəsi, daxili potensialı, sosial-iqtisadi inkişaf xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq fərqli istiqamətlər üzrə ixtisaslaşmışlar. Yerinə yetirilən layihələr həm də maraqlı və müştərəq qrupların davamlı olaraq sənaye bölgələrinə səfər etmələrinə və yeni ideyaların həyata keçirilməsinə şərait yaratmaqdadır. Yaxın keçmişə diqqət yetirsək görərik ki, 2019-cu ilin dekabr ayında Rusiya nümayəndə heyəti Hacıqabul Sənaye Məhəlləsində Rusiya və Azərbaycan şirkətlərinin birgə iştirakı ilə təməli fevral ayında qoyulan avtomobil zavodu ilə tanış olmuş, daha sonra isə ərazidə Rusiya investisiyalı “Penopleks” izolyasiya məhsulları zavodunun da inşası başlanılmışdır.

Məlum olduğu kimi, respublikamızda aparılan iqtisadi-sosial siyasət həmdə regional xarakter daşıyır və bu istiqamətdə regionlara xüsusi diqqət ayrılır, onların inkişafı ilə əlaqədar xeyli sayda dövlət proqramları qəbul edilir, müvafiq layihələr həyata keçirilir. Muxtar respublikada da aparılan iqtisadi islahatlar ölkəmizdə həyata keçirilən sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasına uyğun izlənilməkdədir. Muxtar respublikada sənayenin inkişaf etdirilməsi, kiçik və orta sahibkarlığın canlandırılması, xidmət müəssisələrinin təşkili, xarici və daxili infrastrukturun qurulması istiqamətində Şərur rayonunun sənaye məhəlləsi kimi elan olunmasını xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır. Günümüzdə Şərurda sənaye məhəlləsinin yaradılması qloballaşan dünyada keyfiyyətli və innovativ sənaye mallarına olan tələbatın ödənilməsi, yeni investi-

siyaların cəlb olunması, kadr hazırlığının müasir tələblərə uyğunlaşdırılması baxımından xeyli əhəmiyyətlidir.

Şərun sənaye məhəlləsi kimi formalaşması üçün mühüm imkanları və gələcək perspektivləri mövcuddur. Qeyd etmək lazımdır ki, Şərun rayonu muxtar respublikanın ərazicə ən böyük rayonlarından olduğu kimi, istehsal və xidmət infrastrukturunun inkişaf etməsi baxımından da öndə gedən hesab olunmaqdadır. Sosial-iqtisadi inkişafın mühüm göstəricilərinə görə də digər rayonları üstələmişdir. Eyni zamanda kənd təsərrüfatı məhsulu istehsalı istiqamətində əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənən rayon, muxtar respublika bazarlarının yerli məhsullarla təmin edilməsi, ərzaq tələbatının keyfiyyətli mallar hesabına ödənilməsində xüsusi pay sahibidir. Həmçinin əməksevər və qətiyyətli insanlar hesabına geniş daxili işçi potensialı formalaşmışdır. Bəzən elə fikirlər səsləndirilir ki, bir bölgənin kənd təsərrüfatı üzrə ixtisaslaşması, sənaye sahələrinin zəif olması gələcəkdə orada sənaye meyillərinin zəif olacağına, əsasən kənd təsərrüfatının ön plana çıxacağına səbəb olacaq. Lakin dünya təcrübəsi göstərir ki, hər hansı bir yerdə aqrar sektorda təcrübənin olması, bu sahənin davamlı olaraq inkişaf etməsi gələcəkdə orada müəyyən sənaye sahələrinin təşəkkül tapmasını zəruri edir. Qəbul olunmuş bir faktır ki, kənd təsərrüfatı üçün tələb olunan texnika və texnologiya, xüsusi avadanlıqlar məhz sənaye sektorunun məhsuludur. Bu da o deməkdir ki, əgər aqrar təsərrüfat inkişaf etməsəydi, onda sənaye məhsullarına ehtiyac olmayacaqdır. Digər tərəfdən sənaye sahələrinin inkişaf etməsi yüksək səviyyəli kadrlar və ixtisaslı işçi qüvvəsinin birgə səyi nəticəsində mümkündür. Günümüzdə muxtar respublikada kadr hazırlığı istiqamətində mütəşəkkil işlərin görülməsi, onların bilik–bacarıqlarının artırılması üçün kursların keçirilməsi, savadlı kadr seçimində ən son metodlardan istifadə, gənclərin və uşaqların gələcəkdə düzgün istiqamətlərə yönləndirilməsi üçün indidən onlar üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi bu yöndə münbit bazanın olmasından xəbər verməkdədir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bir neçə on illiklər öncədən fərqli olaraq Şərun rayonunda müasir maliyyə xidmətləri təklif edən banklar və kredit təşkilatları fəaliyyət göstərməkdədir ki, bu da bir regionun sosial-iqtisadi inkişafının daha da sürətləndirilməsi üçün başlıca şərtlərdən hesab olunur.

Sənaye məhəlləsinin yaradılması sosial-iqtisadi inkişaf üçün təsirli bir vasitə olaraq önəmli imkanların ortaya çıxmasına mühüm töhfələr verəcəkdir. Belə ki, sənaye məhəlləsi istehsal sahəsini inkişaf etdirərək keyfiyyətli xidmətlər və strateji bazarlara yaxın olmaq prinsipi ilə investisiya və texnologiya cəlb etmək üçün vacib bir vasitədir. Regional inkişafa töhfə verməklə, yeni sərmayə mənbələri ortaya çıxarmaq, iş yeri yaratmaq, inkişafı təşviq etməklə istehsal xərclərini azaltmaq, tullantıları və çirklənməni aradan qaldırmaq, iqtisadi imkanları artırmaqla şirkətlərin məhsuldarlığını artırmaqla bilər. İnnovativ imkanları dəstəkləməklə sənaye məhəllələri, hökumətin, özəl sektorun, universitetlərin və tədqiqat institutlarının əməkdaşlıq edə biləcəyi bir yer kimi, həm də araşdırma aparmaq, ticarəti canlandırmaq və sahibkarlığı gücləndirmək yönündə əlverişli mühit ortaya çıxararaq yerli məşğulluq mərkəzlərinin yaradılması, habelə nəqliyyat xidmətləri, təhsil və təlim, səhiyyə, poçt və rabitə xidmətləri kimi geniş yerli icma hədəflərinə çatmaq üçün platforma rolunu oynaya bilər. Məhəllədə həyata keçiriləcək pilot layihələr yeni iqtisadi reformların və yanaşmaların sınağı ola bilər. Bu layihələrin nəticəsi uğurlu olarsa, ən yaxşı təcrübələr ümummilliyə və regional miqyasda hər tərəfə yayıla bilər. Ekoloji təhlükəsizlik tədbirlərinin təşviq olunmasıyla sənaye məhəlləsi istehsal xərclərini azaltmaq imkanı ilə yanaşı materiallardan, su və enerji səmərəli istifadə olunması, çirklənmənin qarşısının alınması, tullantıların təkrar emalında geniş imkanlar yaradacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanda innovasiya siyasətinin effektivliyinin artırılması yolları. Sahibkarlığa və Bazar İqtisadiyyatının İnkişafına Yardım Fondu. Bakı, 2017, 51 s.
2. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 29 yanvar 2019-cu il, № 500. <http://www.e-qanun.az/>
3. Qasımov İ., Cəbiyev F. İnnovasiya sahibkarlığı və texnoparklar. Bakı: Mühəndislik Universiteti, 2017, 182 s.
4. Peter F.Drucker. Innovation And Entrepreneurship. Harper Business (reprint edit.), 2006, 288 p.
5. http://elibrary.bsu.az/yenii%5Ciqtisadkitablar%5C226_innovasiya.pdf

AMEA Naxçıvan Bölməsi
Email: eltunibrahimov@yahoo.com

Eltun Ibrahimov

SCIENCE IS A MAJOR STIMULUS TO ENCOURAGE INNOVATION ENTREPRENEURSHIP AND CREATE INDUSTRIAL ESTATES

Innovation is the product of modern technological changes, its economic benefits are based on successful introduction of new products or successful execution of a new process. As it is known, every economy is benefiting from the activities of big-small enterprises and business entities those organize it. Every enterprise has to create new products and services in accordance with changing demands and increased competition rules. Because innovation is one of the most important factors to ensure reconstruction, development and competitiveness not only at the international level but also at the regional level. These are the key factors in the emergence of innovative entrepreneurship. On the other hand, the creation of industrial parks and zones are also important in terms of producing a competitive product through the proper implementation of modern science and creating a favorable investment climate. The article provides information on the factors of innovation in entrepreneurship, the importance of industrial districts, as well as the Sharur Industrial Estate.

Keywords: *entrepreneurship, science, innovation, industry estates, modern technology, socio-economic development.*

Элтун Ибрагимов

РАЗВИТИЕ НАУКИ – ОСНОВНОЙ ФАКТОР СТИМУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА И СОЗДАНИЯ ПРОМЫШЛЕННОЙ ЗОНЫ

Инновация является продуктом современных технологических изменений, ее экономические преимущества основаны на успешном внедрении новых продуктов или успешном выполнении нового процесса. Как известно, каждая экономика извлекает

выгоду из деятельности крупных малых предприятий и хозяйствующих субъектов, которые ее организуют. Каждое предприятие должно создавать новые продукты и услуги в соответствии с меняющимися требованиями и повышенными правилами конкуренции. Потому что инновации являются одним из важнейших факторов обеспечения реконструкции, развития и конкурентоспособности не только на международном уровне, но и на региональном уровне. Это ключевые факторы появления инновационного предпринимательства. С другой стороны, создание индустриальных парков и зон также важно с точки зрения производства конкурентоспособного продукта посредством надлежащего внедрения современной науки и создания благоприятного инвестиционного климата. В статье приводятся сведения о факторах инноваций в предпринимательстве, важности промышленных районов, а также Шарурская Промышленная Зона.

Ключевые слова: *предпринимательство, наука, инновации, отраслевые зоны, современные технологии, социально-экономическое развитие.*

(İqtisad elmləri doktoru, professor Zahid Məmmədov tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	13.05.2020
	Son variant	28.08.2020